

TRỊNH THỊ NGỌC – VHDT 1GB*

KHOA LUẬN TỐT NGHIỆP

* HÀ NỘI - 2014

TRƯỜNG ĐẠI HỌC VĂN HOÁ HÀ NỘI
KHOA VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ

TRỊNH THỊ NGỌC

**BIẾN ĐỔI NHÀ Ở TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI DAO
XÃ NGA HOÀNG, HUYỆN YÊN LẬP, TỈNH PHÚ THỌ**

**KHOÁ LUẬN TỐT NGHIỆP CỬ NHÂN
NGÀNH VĂN HOÁ DÂN TỘC THIỂU SỐ**

Hướng dẫn khoa học: Th.s Chử Thị Thu Hà

HÀ NỘI - 2014

LỜI CẢM ƠN !

Để hoàn thành bài khóa luận tốt nghiệp này, ngoài sự nỗ lực, cố gắng của bản thân, em còn nhận được sự giúp đỡ của các thầy, cô trong khoa Văn hóa dân tộc thiểu số Trường Đại Học Văn Hóa Hà Nội; đặc biệt em xin gửi lời cảm ơn chân thành và sâu sắc tới Th.s Chử Thị Thu Hà - người đã trực tiếp hướng dẫn em hoàn thành bài nghiên cứu này.

Đồng thời, qua đây em cũng xin gửi lời cảm ơn đến Ban văn hóa xã Nga Hoàng, các cán bộ trong UBND xã Nga Hoàng cùng toàn thể nhân dân xã Nga Hoàng, huyện Yên Lập, tỉnh Phú Thọ đã nhiệt tình giúp đỡ, cung cấp thông tin, tài liệu cho bài nghiên cứu của em.

Do thời gian đi thực tế còn ít và kinh nghiệm bản thân còn nhiều hạn chế nên trong bài viết của em không tránh khỏi những thiếu sót. Em rất mong nhận được những ý kiến, góp ý bổ xung quý báu để bài khóa luận này được hoàn thiện hơn.

Em xin chân thành cảm ơn !

Hà Nội, tháng 5 năm 2014

Sinh viên thực hiện

Trịnh Thị Ngọc

MỤC LỤC

| | |
|---|-----------|
| MỞ ĐẦU | 1 |
| CHƯƠNG 1: KHÁI QUÁT VỀ NGƯỜI DAO QUẦN CHỆT Ở XÃ NGA HOÀNG | 9 |
| 1.1. Điều kiện tự nhiên ở xã Nga Hoàng huyện Yên Lập tỉnh Phú Thọ..... | 9 |
| 1.1.1. Vị trí địa lý | 9 |
| 1.1.2. Địa hình, đất đai | 10 |
| 1.1.3. Khí hậu | 10 |
| 1.1.4. Hệ động vật, thảm thực vật | 10 |
| 1.2. Điều kiện kinh tế -xã hội của xã Nga Hoàng..... | 11 |
| 1.2.1. Điều kiện kinh tế | 11 |
| 1.2.2. Điều kiện xã hội | 11 |
| 1.3. Dân số, lịch sử tộc người và đời sống văn hoá của người Dao ở Nga Hoàng | 13 |
| 1.3.1. Dân số và phân bố cư trú..... | 13 |
| 1.3.2. Nguồn gốc và lịch sử tộc người | 14 |
| 1.3.3. Khái quát về đời sống văn hoá | 15 |
| Tiểu kết chương 1 | 25 |
| CHƯƠNG 2: NGÔI NHÀ TRUYỀN THỐNG CỦA NGƯỜI DAO Ở XÃ NGA HOÀNG | 26 |
| 2.1. Công việc chuẩn bị trước khi làm nhà | 26 |
| 2.1.1. Chọn đất làm nhà..... | 26 |
| 2.1.2. Chọn hướng nhà | 28 |
| 2.1.3. Chuẩn bị nguyên vật liệu làm nhà | 29 |
| 2.2. Cấu trúc ngôi nhà và mặt bằng sinh hoạt | 30 |
| 2.2.1. Cấu trúc ngôi nhà | 30 |
| 2.2.2. Mặt bằng sinh hoạt | 32 |
| 2.3. Nghi lễ và kiêng kỵ liên quan tới ngôi nhà truyền thống của người Dao..... | 34 |
| 2.3.1. Nghi lễ liên quan tới ngôi nhà truyền thống | 34 |

| | |
|--|-----------|
| 2.3.2. Những kiêng kỵ liên quan tới ngôi nhà truyền thống của người Dao Nga Hoàng..... | 37 |
| 2.4. Những giá trị của ngôi nhà truyền thống..... | 39 |
| 2.4.1. Giá trị sử dụng..... | 40 |
| 2.4.2. Giá trị tâm linh..... | 41 |
| Tiểu kết chương 2..... | 42 |
| CHƯƠNG 3: BIẾN ĐỔI VỀ NHÀ Ở VÀ VẤN ĐỀ BẢO TỒN CÁC GIÁ TRỊ VĂN HÓA CỦA NGÔI NHÀ NGƯỜI DAO XÃ NGA HOÀNG HIỆN NAY..... | 43 |
| 3.1. Biến đổi của ngôi nhà hiện nay..... | 43 |
| 3.1.1. Biến đổi trong công việc chuẩn bị trước khi làm nhà..... | 43 |
| 3.1.2. Biến đổi trong cấu trúc và mặt bằng sinh hoạt..... | 45 |
| 3.1.3. Sự biến đổi trong nghi lễ và kiêng kỵ liên quan tới ngôi nhà..... | 51 |
| 3.2. Sự biến đổi giá trị ngôi nhà truyền thống..... | 54 |
| 3.2.1. Biến đổi giá trị sử dụng..... | 54 |
| 3.2.2. Biến đổi giá trị tâm linh..... | 55 |
| 3.3. Nguyên nhân sự biến đổi..... | 56 |
| 3.3.1. Nguyên nhân khách quan..... | 56 |
| 3.3.2. Nguyên nhân chủ quan..... | 58 |
| 3.4. Vấn đề bảo tồn các giá trị văn hóa của người Dao ở Nga Hoàng hiện nay..... | 60 |
| 3.4.1. Những vấn đề đặt ra..... | 60 |
| 3.4.2. Giải pháp bảo tồn..... | 61 |
| Tiểu kết chương 3..... | 64 |
| KẾT LUẬN..... | 65 |
| DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO..... | 66 |
| PHỤ LỤC..... | 68 |

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

Việt Nam với 54 dân tộc anh em trong đó người Dao đứng thứ 9 trong bản danh mục các dân tộc ở Việt Nam với 751.067 người (theo thống kê năm 2009). Người Dao có nhiều nhóm địa phương như Dao Đỏ, Dao Tiền, Dao Quần Chẹt, Dao Lô Gang, Dao Quần Trắng, Dao Tuyên. Tuy địa bàn cư trú phân tán nhưng người Dao đã tạo dựng được cách ứng xử hợp lý, thể hiện sức chống chịu và khả năng thích nghi với đặc điểm thách thức của từng vùng để tồn tại và phát triển. Những đặc trưng văn hóa dân tộc Dao thể hiện qua loại hình văn hóa như: nhà ở, trang phục, ẩm thực, các nghi lễ trong chu kỳ đời người, các lễ hội, các loại hình văn học nghệ thuật dân gian, tôn giáo, tín ngưỡng ... Tất cả thành tố văn hóa đó không chỉ thực hiện chức năng cố kết tộc người mà còn phân biệt người Dao với dân tộc khác.

Nhà ở cổ truyền dân tộc Dao là một loại hình kiến trúc có từ lâu đời. Nó hình thành, tồn tại cùng lịch sử dân tộc cho tới ngày nay. Bên cạnh những phong tục tập quán về ăn ở, tâm lý sống tạo ra đặc trưng riêng trong việc xây dựng nhà ở, nét đặc trưng đó biểu hiện từ việc tổ chức không gian mặt bằng, kết cấu kỹ thuật, vật liệu xây dựng và cả những quy tắc xây dựng kể từ lúc bắt đầu xem tuổi làm nhà cho tới khi gia chủ dọn về nhà mới, bởi người Dao coi ngôi nhà của mình là một tổ ấm thiêng liêng nơi gắn bó tình cảm huyết thống nhiều thế hệ. Hiện nay, nhà ở truyền thống người Dao quần chẹt ở xã Nga Hoàng có sự biến đổi rõ rệt, từ khi chuyển xuống định canh định cư. Nghiên cứu sự biến đổi về nhà ở truyền thống của người Dao để chỉ ra yếu tố biến đổi phân tích nguyên nhân biến đổi từ đó góp phần bảo tồn giá trị văn hóa truyền thống của cộng đồng người Dao tại Nga Hoàng là một điều có ý nghĩa thực tiễn và khoa học. Với lý do trên em chọn: **“Biến đổi nhà ở truyền thống của người Dao xã Nga Hoàng huyện Yên Lập tỉnh Phú Thọ”** làm đề tài khóa luận tốt nghiệp của mình.

2. Lịch sử nghiên cứu vấn đề

Đã có rất nhiều công trình nghiên cứu về người Dao ở Việt Nam trong đó có nghiên cứu về vấn đề nhà ở của họ như *Người Dao ở Việt Nam (1971)* của Bé Viết Đăng, Nông Trung, Nguyễn Khắc Tụng, Nguyễn Nam Tiến; *Văn hóa truyền thống người Dao ở Hà Giang (1999)* do Phạm quang Hoan và Hùng Đình Quý đồng chủ biên; *Người Dao Quần Chẹt ở Vĩnh Phúc (2005)* đề tài tiềm năng cấp Viện do Nguyễn Ngọc Thanh làm chủ nhiệm; *Văn hóa vật chất của người Dao Quần Chẹt ở xã Võ Miếu, Thanh Sơn, Phú Thọ (2005)* Luận văn tập sự tại Viện Dân tộc học của Trần Thu Hiếu... và nhiều nhiều công trình nghiên cứu chuyên sâu về nhà ở của nhà dân tộc học Nguyễn Khắc Tụng. Qua những công trình nghiên cứu của các tác giả đi trước, khoá luận đã tham khảo được rất nhiều các kiến thức quý báu về các loại hình nhà ở của người Dao nước ta từ kết cấu kỹ thuật, mặt bằng sinh hoạt cho đến các nghi lễ, tập quán liên quan đến nhà ở; cung cấp cho khoá luận nguồn tư liệu phong phú để so sánh với nhà ở của người Dao Quần Chẹt ở xã Nga Hoàng, huyện Yên Lập, tỉnh Phú Thọ.

Tuy nhiên hiện nay chưa có công trình nào nghiên cứu chuyên sâu về biến đổi về nhà ở của người Dao Quần Chẹt ở xã Nga Hoàng, huyện Yên Lập, tỉnh Phú Thọ. Cho nên em chọn vấn đề này làm đề tài khoá luận năm thứ 4 của mình.

3. Mục đích nghiên cứu đề tài

Tìm hiểu về ngôi nhà truyền thống của người Dao Quần Chẹt ở xã Nga Hoàng từ công việc chuẩn bị trước khi làm nhà, kết cấu kỹ thuật và mặt bằng sinh hoạt cho đến các nghi lễ, tập quán cư trú trong nhà.

Tìm hiểu những biến đổi của ngôi nhà người Dao Quần Chẹt ở xã Nga Hoàng trong bối cảnh hiện nay

Phân tích một số nguyên nhân dẫn đến việc biến đổi và đưa ra một số khuyến nghị về giải pháp nhằm bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của ngôi nhà trước kia, đồng thời cũng là bảo tồn những giá trị văn hóa truyền thống của người Dao ở Nga Hoàng đang bị mai một.

4. Phương pháp nghiên cứu

Để hoàn thành bài khóa luận này tác giả sử dụng các phương pháp nghiên cứu cơ bản sau:

- Phương pháp phân tích tư liệu: dựa vào các tư liệu của các tác giả nghiên cứu đi trước để có cái nhìn tổng quan về vấn đề nhà ở của người Dao nói chung và tập trung vào vấn đề cụ thể nghiên cứu về nhà ở của người Dao Quần Chẹt ở Nga Hoàng

- Ngoài ra tác giả cũng sử dụng những báo cáo, sơ liệu thống kê của địa phương để nắm được tình hình kinh tế - xã hội của địa phương và tìm hiểu về quá trình xây dựng nông thôn mới liên quan đến vấn đề nhà ở

- Phương pháp chủ đạo mà tác giả sử dụng để khai thác, thu tập tư liệu để hoàn thành khóa luận là điền dã dân tộc học với các kỹ thuật phỏng vấn, quan sát, ghi âm, chụp ảnh.

- Ngoài ra, còn sử dụng phương pháp mô tả, so sánh, phân tích, tổng hợp để hoàn thành đề tài này.

5. Đối tượng, địa bàn nghiên cứu

Đối tượng nghiên cứu của khóa luận là nhà ở của người Dao Quần Chẹt xã Nga Hoàng trong đó tập trung tìm hiểu ngôi nhà truyền thống, sự biến đổi của nó trong giai đoạn hiện nay.

Địa bàn nghiên cứu của đề tài là xã Nga Hoàng, huyện Yên Lập, tỉnh Phú Thọ.

6. Đóng góp của nghiên cứu

Kết quả nghiên cứu của khóa luận góp phần bổ xung nguồn tư liệu nghiên cứu về nhà ở truyền thống của người Dao Quần Chẹt ở xã Nga Hoàng, huyện Yên Lập, tỉnh Phú Thọ.

Khóa luận cũng cho thấy sự biến đổi của ngôi nhà người Dao Quần Chẹt ở Nga Hoàng trong bối cảnh hiện nay

Góp phần đề xuất giải pháp để bảo tồn và phát huy những giá trị văn hóa truyền thống của ngôi nhà người Dao hiện nay

7. Nội dung và bố cục của đề tài nghiên cứu

Ngoài phần mở đầu và kết luận nội dung đề tài gồm 3 chương chính:

Chương 1. Khái quát về người Dao Quần Chẹt ở xã Nga Hoàng.

Chương 2. Ngôi nhà truyền thống của người Dao ở xã Nga Hoàng.

Chương 3. Biến đổi của ngôi nhà và vấn đề bảo tồn các giá trị văn hóa của ngôi nhà người Dao ở xã Nga Hoàng hiện nay.

DANH MỤC TÀI LIỆU THAM KHẢO

1. Trần Bình (2005), *Tập quán mưu sinh của các dân tộc thiểu số ở Đông Bắc Việt Nam*, Nxb Phương Đông, TP. Hồ Chí Minh.
2. Nguyễn Anh Cường (1998), *Trang phục cổ truyền của người Dao Quần Chẹt và những biến đổi của nó*. Báo cáo khoa học tại hội thảo “Các dân tộc thiểu số trong môi trường chuyển đổi ” từ 9-15/12/1998 tại Chiang Mai, Thái Lan.
3. Bé Viết Đăng, Nguyễn Khắc Tụng, Nông Trung (1997), *Người Dao ở Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
4. Bùi Đình (1950), *Tìm hiểu đồng bào ở miền núi Việt Nam*, Hà Nội.
5. Lê Sỹ Giáo (1989), *Canh tác nương rẫy, chăn nuôi truyền thống và vấn đề hộ gia đình miền núi phía Bắc hiện nay*, Tạp chí dân tộc học, số 4.
6. Phạm Quang Hoan (2007), Lý Thành Sơn, Hoàng Thanh Lịch, Vũ Quốc Khánh, *Người Dao ở Việt Nam*. Nxb Thông tấn, Hà Nội.
7. Nguyễn Duy Hình (1980), *Về một số đặc điểm truyền thống của kiến trúc cổ Việt Nam trong góp phần nghiên cứu bản lĩnh, sưu tầm bản sắc các dân tộc Việt Nam*. Nxb Khoa học, Hà Nội.
8. Phạm Văn Hoan, Hùng Đình Quý (1999), *Văn hóa truyền thống người Dao ở Hà Giang*, Hà Nội.
9. Nông Quốc Tuấn (2003), *Trang phục cổ truyền của người Dao ở Việt Nam*, Nxb Văn hoá dân tộc, Hà Nội.
10. Nguyễn Khắc Tụng (1996), *Nhà ở cổ truyền các dân tộc Việt Nam*, Nxb Xây dựng, Hà Nội.
11. Nguyễn Khắc Tụng (1978), *Nhà cửa các dân tộc ở trung du bắc bộ Việt Nam*, Nxb Khoa học xã hội.

12. Nguyễn Ngọc Thanh (1993), *Làng bản và nghi lễ người Dao ở một xã miền núi*, Tạp chí dân tộc học, Hà Nội.
13. Nguyễn Đức Thiềm (1980), *Tính chất truyền thống và yếu tố mới trong kiến trúc nhà ở ở nông thôn vùng Đông bắc Bắc bộ*, Tạp chí DTH số 2.
14. Ngô Đức Thịnh (1993), *Bảo tồn và phát huy văn hóa truyền thống các dân tộc*, Tạp chí dân tộc học, Hà Nội.
15. Viện Dân tộc học (1987), *Các dân tộc ít người ở Việt Nam*, (các tỉnh phía Bắc), Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.
16. Viện Dân tộc học (1996), *Những biến đổi về kinh tế - văn hóa các tỉnh miền núi phía Bắc*, Nxb Khoa học xã hội, Hà Nội.